

Beskärning av gamla äppelträd

värna, vårda och vörda

Gamla äppelträd är en fantastisk tillgång för både naturliv och människor. Här får du veta hur du beskär dem för att de ska få ett så långt liv som möjligt, ge god skörd och inte riskera att bli en säkerhetsrisk.

Appelträd kan bli mycket gamla. De utgör ett kulturarv och är viktiga för biologisk mångfald, kolinlagring och ur beredskaps-synpunkt i form av mat. För att inte tala om skönhetsupplevelsen de ger och dessutom välbehövlig skugga varma somrardagar.

Med åren kan äppelträd bli alltför stora och täta. När ljuset inte längre kommer in i kronan och fukten efter regn och dagg inte torkar upp blir frukten av sämre kvalitet. Då kanske värdet av trädet ifrågasätts.

På grund av utebliven eller felaktig beskärning är många äldre äppelträd drabbade av svåra röt-skador, med minskad hållfasthet som följd. Grova grenar som har blivit för tunga riskerar att flåkas ur själva huvudstammen, speciellt goda fruktår när belastningen är stor. Men många av träden kan fortfarande få en renessans om vi hjälper dem!

Äppelträdets livscykel

Ett ungt äppelträd växer med långa, kraftiga års-kott som strävar uppåt och utåt mot ljuset. Hormoner från toppen tvingar lägre placerade grenar att växa mer horisontellt utåt från stammen. Ju längre ner, desto svagare tillväxt.

Den huvudsakliga tillväxten sker där det är lättast för trädet att komma åt solljuset, det vill säga i toppen, liksom på den högsta punkten på varje gren. När grenarna börjar bära frukt tyngs de ned och mer fruktved bildas, vilket får grenarna att sänka sig.

Nyttillväxten sker med kraftiga årsskott från grenens högsta punkt. Med tiden bildar varje huvudgren flera lager av överlappande grenpartier i sin yttre del. Det kan liknas vid underkjolar i lager

på lager. Till sist dör de undre grenarna på grund av ljusbrist.

Får denna naturliga process fortgå utan att vi ingriper kommer trädet att åldras och dö. Mängden död och svagväxt vävnad blir helt enkelt för stor i förhållande till levande vävnad som ger trädet energi och driver savströmmen med näringsämnen till trädets olika delar. Med hjälp av beskärning kan man förhindra detta och ge trädet ett längre liv.

När ska man beskära?

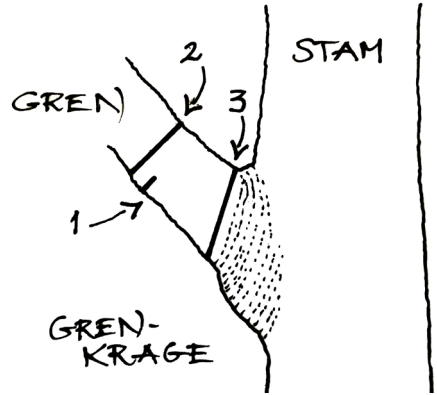
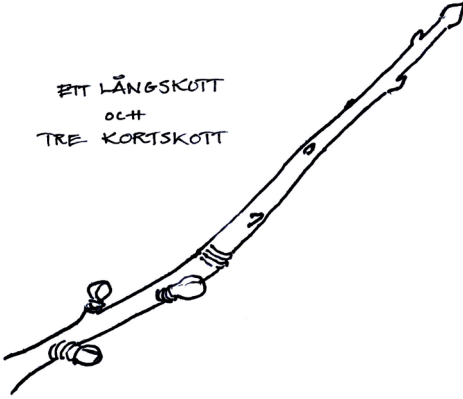
Vilken tid på året som det är bäst att beskära beror på om tillväxten behöver gynnas eller bromsas. Växer trädet för lite eller för mycket? Mår det bra eller dåligt? Det är frågor att ta ställning till.

De enda tider man ska undvika att störa trädet är under knoppsprickning och vid bladfall, samt vid fuktig väderlek och många minusgrader. Död vävnad kan tas bort när som helst.

Beskär du på vintern gynnas tillväxten. Det beror på att trädet har mycket näring upplagrad. Mängden är anpassad till den volym trädet hade på hösten. När saven stiger på våren och vissa delar av trädet inte längre finns kommer över-skottsnäringen att söka sig nya vägar i närheten av de delar som beskars bort. Ett träd som stannat i växten ska därför beskäras under vintern.

ETT LÅNGSKOTT
OCH
TRE KORTSKOTT

Ett långskott ovanför tre kortskott. Kortskotten kommer att blomma till våren medan långskottet står för tillväxten.

Såga i tre steg för att inte riskera fläkskador på barken. Akta grenkragen – det sista snittet läggs precis utanför.

Långskott och kortskott

→ **Långskott** är årsskott som är minst 20 cm, men de får gärna vara 50 cm på ett välmående träd. De har jämnt fördelade blad med ett öga, en liten markering eller spetsig knopp, i varje bladveck. Med sina nya, fräscha blad ger de viktig energi till träden. De är *närande* vävnad.

→ **Kortskott** är kortare och har runda blomknoppar med möjlighet att ge frukt, så kallad fruktved. De har ofta blad som sitter i rosett kring knoppen, och trots att bladen är många tar de mer näring än vad de ger tillbaka eftersom det kostar mycket att producera blommor och frukt. Kortskott är *tärande* vävnad.

→ **Bra balans** mellan närande och tärande vävnad, det vill säga mellan långskott och mängden fruktved, behåller vitaliteten i trädet så att det kan bli mycket gammalt. Ett träd i balans har lagom längd på årsskotten och fin frukt.

Grenvinkeln avslöjar växtkraften

Uppåt växande grenar och skott är starkväxande medan horisontellt växande grenar är i avtagande. Riktat sig grenen nedåt är den svagväxande och i åldrande.

Varje huvudgren bör avslutas med ett långskott i 30–45 graders vinkel uppåt. Då kan det

fortsätta växa och släppa in ljus i trädet, annars påbörjas resan mot åldrande och död.

För att bromsa kraftig tillväxt tar man bort uppåt gående skott ner till mer utåtgående skott. Är skotten horisontella bildas fina fruktgrenar med mycket svag tillväxt.

Gynna eller bromsa tillväxt?

Genom att ta bort felriktade grenar och behålla grenar med bra vinklar kan du gynna eller bromsa trädets tillväxt. När du tar bort tärande vävnad gynnas närande vävnad i den återstående delen av grenen. Bromsen består i att ta bort uppåt gående grenar för att tvinga saven att finna vägar ut till mer svagväxande partier.

Gå försiktigt fram för att inte orsaka för stor reaktion i form av svårstyrda vattenscott, det vill säga kraftiga årsskott som skjuter rakt upp från grenarna. Ha i åtanke vilken gren som ska ta emot energin från det som tas bort. Speciell försiktighet behövs vid beskärning i norra Sverige och för äppelsorter som växer där de är på gränsen till sin hårdighet. ▶

Läs mer

Faktablad 35: Beskärning av fruktträd

Faktablad 40: Äppelträdet – köpa, sköta, skörda

Före. Ett tätt grenparti på ett gammalt äppelträd som inte har beskurets på mycket länge.

Beskär du på sommaren tas vävnad bort som inte kommer att lagra in näring på hösten. Återväxten blir då mindre och lättare att styra. Har trädet gott om unga grenar som strävar rakt upp är sommaren därför bra beskärningstid för att dämpa tillväxten.

Du kan välja att beskära både sommar och vinter för att styra trädet på bästa sätt. Men det är lätt att bli ivrig. Ta hellre för lite än för mycket och återkom istället regelbundet med beskärningsåtgärderna.

Målet är att behålla balansen i kronan och ta hänsyn till trädets egen karaktär. Ett gammalt äppelträd *får* vara personligt. Man kan inte tvinga på det en form som skulle ha grundlagts när trädet var ungt. Insatserna får anpassas efter vad som är rimligt under rådande omständigheter.

Undvik att kapa grova grenar. Finns det risk för fläkskador kan grova grenar behöva tas bort, men överväg först om grenen går att avlasta genom att ta bort mindre grenar. Att kapa hela toppen av trädet är riktigt illa. Det öppnar upp för röta rakt ner i stammen.

Vilka insatser det lönar sig att göra eller om det är bättre att låta naturen ha sin gång och lämna trädet i fred är beslut att ta med säkerheten

Efter. Grenpartiet har glesats ut så att ljus når in i kronan. Mängden fruktved har minskats för att gynna tillväxten.

i beaktande. Varken den som beskär eller andra personer får komma till skada för att trädet är i dåligt skick. Men en sparad trädruin är viktig för den biologiska mångfalden och ska inte tas bort i onödan. Är du osäker på vad som är bäst kan en certifierad fruktträdsbeskärare (se svenskttradgard.se) eller diplomerad arborist anlitas.

Beskärningens A och O

→ **Beskär alltid i en klyka** – så att den gren du lämnar kvar får saven att strömma förbi såret. Det gör att såret läsas över av ny vävnad så snabbt som möjligt.

→ **Lägg snitten** i rätt vinkel och lämna inga tappar. Det innebär alldeles intill grenkragen där hormoner för övervallning finns och sårvävnad bildas snabbare. Se bild på nästa sida.

→ **Använd inga medel** på sårytan. Svampsporer och fukt kan stängas in och gynna röta.

→ **Såga helst inte bort grenar** som är grövre än en handled. Övervallning tar tid och hur länge ett snitt ligger öppet avgör hur långt eventuell röta hinner sprida sig. Trädet tar själv hand om skadan och kapslar in eventuell röta när såret övervallats, vilket förhindrar vidare spridning.

→ **En bra sekator, en japansk handsåg** och en lämplig stege är de redskap du behöver.

HANDLINGSPLAN FÖR ÄLDRE ÄPPELTRÄD

1. Akutåtgärd – avlasta omgående om en gren riskerar att flåkas eller brista genom att rensa bort frukt och beskära. Upp till halva tyngden kan behövas tas bort. Rensa underifrån och utifrån. Behåll de fräschaste delarna för bästa återväxt och övervallning av sårytor. Stöttor är en tillfällig lösning – risken är att grenen bryts.

2. Rensa bort döda partier. Det görs bäst under växtsäsongen när det finns blad och det är lätt att se vad som är dött. Skär bort det döda så nära levande vävnad som möjligt. Finns det döda, grova grenstumpar, och snittytan blir för stor för övervallning om de tas bort, kan dessa lämnas kvar. Gamla håligheter ska inte rensas ur eller dräneras. De är viktiga för insekter och träden klarar av dem.

3. Lätta på kjolarna – ta bort underliggande grenar och nedåtgående skott för att få igång tillväxt där hängande grenar i lager på lager inte längre får tillräckligt med ljus. Det räcker att behålla de översta ett eller två lagren.

4. Gynna långskott i yttre änden av varje gren. Välj ett bra långskott som ny ytterpunkt, rensa bort tärande vävnad i närheten genom att korta in och ta bort dålig fruktved, framförallt på undersidan av grenen. Det sätter fart på tillväxten. Har grenar växt sig för långa kan du backa tillbaka dem genom nya val av ytterpunkt, allt eftersom nya friska skott växer fram längre in på grenen.

5. Ta gärna bort inåtgående, skadade, sjuka och korsande grenar.

6. Ta ner grenar som växer rakt upp till grenar i bättre vinkel. Rakt uppåtväxande grenar skuggar och krockar med nästa grenvåning. Detsamma gäller grenar som hänger för långt ner. Finns det många kraftiga årsskott, som går rätt upp, ska maximalt tre av fyra tas bort. De bäst placerade sparas. Tas alla årsskott bort blir det rundgång på ny tillväxt och borttagning, vilket tömmer trädet på energi.

Sparade årsskott klipps 5–10 cm från sitt fäste, över ett lämpligt riktat öga, för att kunna bli en ny gren i bättre vinkel. Vintertid syns årsskottens ögon tydligt som små spetsiga knoppar tätt intill barken. Dessa kan ge nästa års tillväxt. Välj ett öga som riktar sig utåt från stammen åt ett håll där det inte krockar med något. Eller så skärs krockande grenar bort. Om sparade årsskott inte beskärs utvecklas de till "trädet" och ger mycket arbete framöver.

7. Beskär årsskotten varje år! Det är på grund av möjligheten att styra årsskott på deras sovande knoppar som en årlig beskärningsrutin vintertid behövs. Går ytterligare ett år är det för sent.

8. Kartgallra varje år. Ingen frukt ska röra vid en annan. Fyra fingrars bredd mellan varje kart är ett bra avstånd.

9. Ta gärna bort spinmalens bon, åtminstone de som du når. Det sanerar på sikt. Och sätt upp en fågelholk för mesar så får du hjälp med bekämpningen av skadeinsekter.

10. Är trädet litet och nära döden? Täck marken under kronan tidig vår med välbrunnen gödsel eller gräsklipp – och se om du kan få igång det. Detta kan upprepas årligen.

Uppföljning. När renoveringen av ett gammalt träd påbörjats behöver man återkomma varje år i åtminstone tre år, för att styra tillväxten på ett klokt sätt. Varje år ger nya möjligheter. Det är inte med några få stora kapningar som du tar hand om ett gammalt träd, utan med många mindre ingrepp på väl valda ställen, och i nödfall någon enskilda större kapning.

Lycka till – du kan göra en viktig insats!

Frida Tollerz, text och förklarande illustrationer

Foto Grönt kort utbildningsmaterial

Övriga illustrationer Istock

RIKSFÖRBUNDET
SVENSK TRÄDGÅRD